

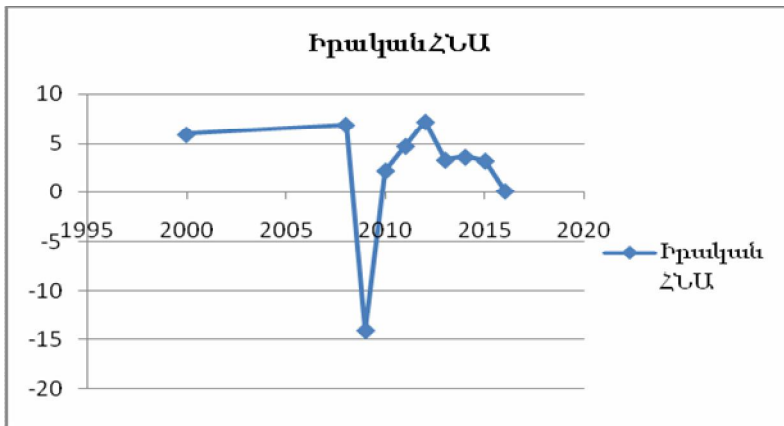
ԴՈՆԱՐԱ ՅՈՎԻԿԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի առաջին կարգի տնտեսագետ

ԱՂՔԱՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ ԶՅՈՒՄ

Աղքատությունը համաշխարհային հանրության առաջ հառնած կարևորագույն հիմնախնդիրներից է, որի ազդեցությունը կործանարար է տնտեսության, սոցիալական հարաբերությունների, քաղաքականության և մշակույթի վրա: Այն անմիջականորեն ազդում է յուրաքանչյուր մարդու կյանքի այնպիսի հիմնարար բնորոշիչների վրա, ինչպիսիք են առողջական վիճակն ու կրթության մակարդակը: Իր հերթին աղքատությունը մի շարք գլոբալ գործոնների ծնունդ է: 2008թ. համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամը հարվածեց Հայաստանի տնտեսությանը: Մինչ այդ ձևավորված կայուն տնտեսական միջավայրը, այդ թվում՝ պարտքի ցածր մակարդակը, աճող խնայողությունները պահպանեցին տնտեսությունը գլոբալ տնտեսական ճգնաժամի սկզբնական ազդեցությունից, արտաքին պահանջարկի և կապիտալ հոսքերի ծավալների անկման ազդեցությունը սկսեց զգացվել 2008թ. չորրորդ եռամսյակից, երբ արդեն իսկ գրանցվեց 5.9% տնտեսական անկում, իսկ տարեկան ՀՆԱ-ի աճը կազմեց 6.9% 2007թ. 13.7% երկնիշաճի դիմաց: 2009թ. գրանցվեց իրական ՀՆԱ-ի 14.1% անկում, որին սկսեց հաջորդել դանդաղ վերականգնում՝ սկսած 2010 թ.-ից (2010թ. ՀՆԱ-ի հավելաճը նախորդ տարվա համեմատ կազմել է 2.2%, 2011թ.՝ 4.7%)¹: Բավականին զգալի էր 2012թ. ՀՆԱ-ի աճը՝ 7.2%, սակայն դա դեռևս բավարար չէր հասնելու 2008թ. տնտեսական ակտիվության մակարդակին: 2014թ. տնտեսական աճի կրճատումը հիմնականում պայմանավորված էր շինարարության, հանքարդյունաբերության և էներգետիկայի ոլորտներում արձանագրված անկումով, ինչպես նաև Ռուսաստանից դրամական փոխանցումների և օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների (ՕՈՒՆ) ներհոսքի և արտահանումից ստացվող եկամուտների կրճատմամբ:

¹ https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2016&locations=AM&start=2006&year_high_desc=true

Աղբյուրը՝ Համաշխարհային բանկ, Համաշխարհային զարգացման ցուցանիշներ

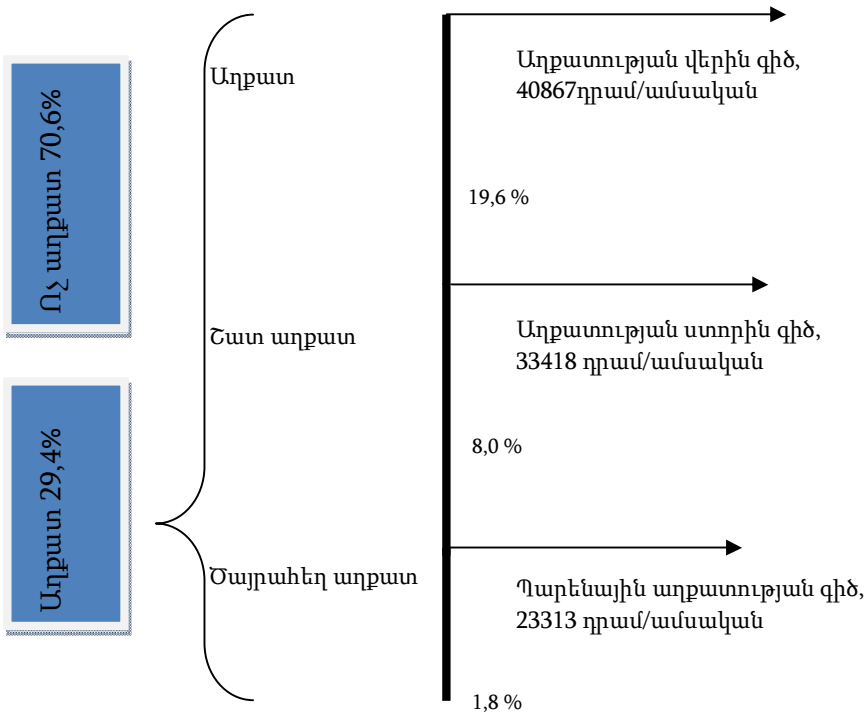
Գծապատկեր 1. Իրական ՀՆԱ-ի աճի տեմպերը, 2000–2016թթ., տոկոս¹

Այնուամենայնիվ, վերջին տարիների տնտեսական աճը (2012-2016թթ.) որոշ դրական ազդեցություն է ունեցել երկրի աղքատության մակարդակի վրա: Համաձայն Ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից կատարված վերլուծությունների՝ 2016թ.-ին 2012թ.-ի համեմատ ՀՆԱ-ի ցուցանիշը աճել է 10,66%-ով, իսկ աղքատության մակարդակը նվազել է 9,26%-ով: 2016թ. Հայաստանի տնտեսության աճի տեմպը նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է միայն 0.2 տոկոսային կետով: Այդպիսի համեստ աճը բավարար չէ երկրում աղքատության մակարդակի նվազման համար: Այնուամենայնիվ, առաջին անգամ՝ 1996թ. աղքատության մակարդակի պաշտոնական գնահատման հրապարակումից հետո, 2016թ. սպառողական գների ինդեքսը նախորդ տարվա համեմատ ցուցաբերեց գնանկում: 2015 թ. համեմատ 2016 թ. աղքատության մակարդակը նվազել է 0.4 տոկոսային կետով և կազմել 29.4%, արդյունքում աղքատության մակարդակը վիճակագրորեն չի փոփոխվել: 2016թ., ինչպես և նախորդ յոթ տարիների ընթացքում, Հայաստանում աղքատության մակարդակը դեռ գերազանցել է 2008թ. աղքատության մակարդակը 1.8 տոկոսային կետով (27.6%)²:

Ստորև ներկայացվում են 2016թ. ՀՀ-ում աղքատության մակարդակը և աղքատության գծերը:

¹ <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&country=ARM#>

² http://www.armstat.am/file/article/poverty_2017_a_2.pdf

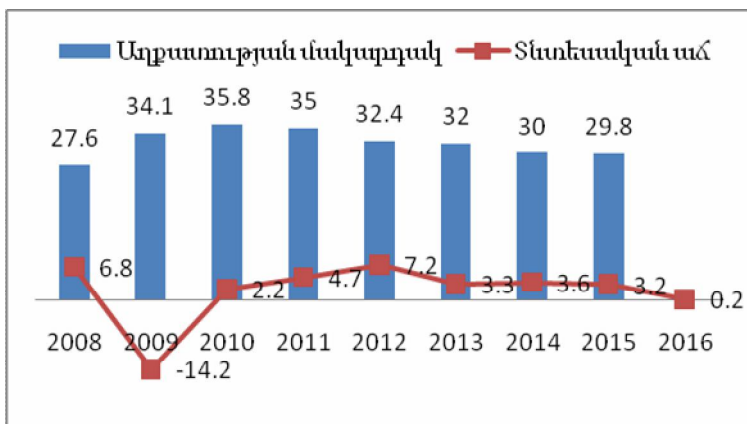
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Գծապատկեր 2. Հայաստանում աղքատության մակարդակը և աղքատության գծերը 2016թ.¹

Հայաստանում նյութական աղքատությունը գնահատելու համար օգտագործվում է բացարձակ աղքատության հայեցակարգը: Հայաստանի բնակչությունը, ըստ աղքատության կարգավիճակի, բաժանվում է աղքատ և ոչ աղքատ տնային տնտեսությունների: Աղքատներն իրենց հերթին ներառում են՝ շատ աղքատներ և նրանց թվում՝ ծայրահեղ աղքատներ: Աղքատ են գնահատվել նրանք, ում սպառումը մեկ չափահաս անձի հաշվով ցածր է եղել աղքատության վերին գծից, շատ աղքատ են գնահատվել նրանք, ում սպառումը մեկ չափահաս անձի հաշվով ցածր է եղել աղքատության ստորին գծից, իսկ ծայրահեղ աղքատ կամ թերսնված գնահատվել են նրանք, ում սպառումը մեկ չափահաս անձի հաշվով ցածր

¹ http://www.armstat.am/file/article/poverty_2017_a_2.pdf

է եղել աղքատության պարենային գծից: 2016թ. աղքատության մակարդակը կազմել է 29.4%՝ 2015թ. համեմատ արձանագրելով աղքատության մակարդակի նվազում միայն 0.4 տոկոսային կետով: Մա նշանակում է, որ երկրի տասը բնակչից մոտ երեքն ամսական 40867 ՀՀ դրամ վերին աղքատության գծից ցածր են գտնվել: Աղքատության մակարդակը զգալիորեն տատանվում է ըստ մարզերի (Հայաստանը բաժանված է 10 վարչական տարածքների և ք. Երևանի): Տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության (SSԿԱՀ) արդյունքները վկայում են, որ տնտեսական աճի ազդեցությունը մարզերում աղքատության կրճատման տեսանկյունից հավասարաչափ չի եղել: Աղքատության մակարդակն առավել բարձր է սահմանամերձ, գյուղատնտեսության համար ոչ նպաստավոր պայմաններ ունեցող, ինչպես նաև քաղաքային բնակչության գերակշռություն ունեցող մարզերում:

Աղբյուրը՝ Համաշխարհային բանկ, Համաշխարհային զարգացման ցուցանիշներ

Գծապատկեր 2. Աղքատության մակարդակը և տնտեսական աճը 2008-2016թթ.¹

Ըստ ԱՎԾ-ի հաշվարկների՝ աղքատության հաղթահարման համար Հայաստանին անհրաժեշտ է 71.4 մլրդ² դրամ կամ ՀՆԱ-ի 1.4 % կազմող գումար՝ ի լրումն սոցիալական աջակցության համար արդեն իսկ հատկացված միջոցների՝ ենթադրելով, որ սոցիալական աջակցությունը բարձր հասցեականությամբ կտրամադրվի միայն աղքատներին: Իսկ ար-

¹ <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&Topic=11>

² http://www.armstat.am/file/article/poverty_2016a_2.pdf

դեն ծայրահեղ աղքատության վերացման համար կպահանջվի 1.8 մլրդ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.04 %-ը՝ հավելումն ծայրահեղ աղքատներին արդեն իսկ ուղղված սոցիալական աջակցության և ապահովելով բարձր հասցեականություն:

Աղքատության խնդիրը միշտ կապված է քաղաքական խնդիրների հետ: Քաղաքական լուծման արդյունք են ամենից առաջ այս կամ այն պաշտոնապես սահմանված աղքատության գիծը և հասարակության մեջ ճանաչված սոցիալական չափանիշը, որի հետ համեմատությունը թույլ է տալիս չափել սոցիալական խմբերի և անհատների բարեկեցությունը: Աղքատության հաղթահարումը նույնպես ամուր կապված է քաղաքական որոշումների հետ: Աղքատության վրա կարող են ազդել բազմաթիվ գործոններ, որոնցից հատկանշական են կրթությունն ու մասնակցությունն աշխատանքի շուկայում: Բարձրագույն կրթություն ունեցող անձանց համար աղքատ լինելու հավանականությունն ավելի փոքր է: Բարձրագույն կրթությամբ անձանց շրջանում աղքատության մակարդակն ամենացածրն է. այն մոտ 1.8 անգամ ցածր է 16-ից բարձր տարիքի բնակչության միջին հանրապետական աղքատության մակարդակից, և համապատասխանաբար՝ 3.5 և 2.8 անգամ ցածր, քան տարրական և ցածր, ինչպես նաև թերի միջնակարգ կրթություն ունեցողների աղքատության մակարդակը:

Աղյուսակ 1

**ՀՀ-ում աղքատությունը ըստ կրթության մակարդակի, 2008 և 2015 թթ.
(16 և բարձր տարիքի բնակչություն)¹**

(տոկոսներով)

Կրթ. մակարդակ	2008		2016		
	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	%-ը համեմատվող բնակչության մեջ
Տարր. և ցածր	4,2	36,1	6,9	54,4	1,8
Թերի միջն.	3,2	40,1	5,2	43,5	9,2
Միջն. ընդ.	1,7	30,2	1,8	33,4	44,1
Միջն. մասնագիտական	1,0	21,9	1,7	24,6	22,9
Բարձրագույն	0,4	14,7	0,3	15,7	22,0
Ընդամենը	1,6	26,6	1,8	28,8	100

Աղբյուրը՝ ՏՏԿԱՀ 2008 և 2016թթ.

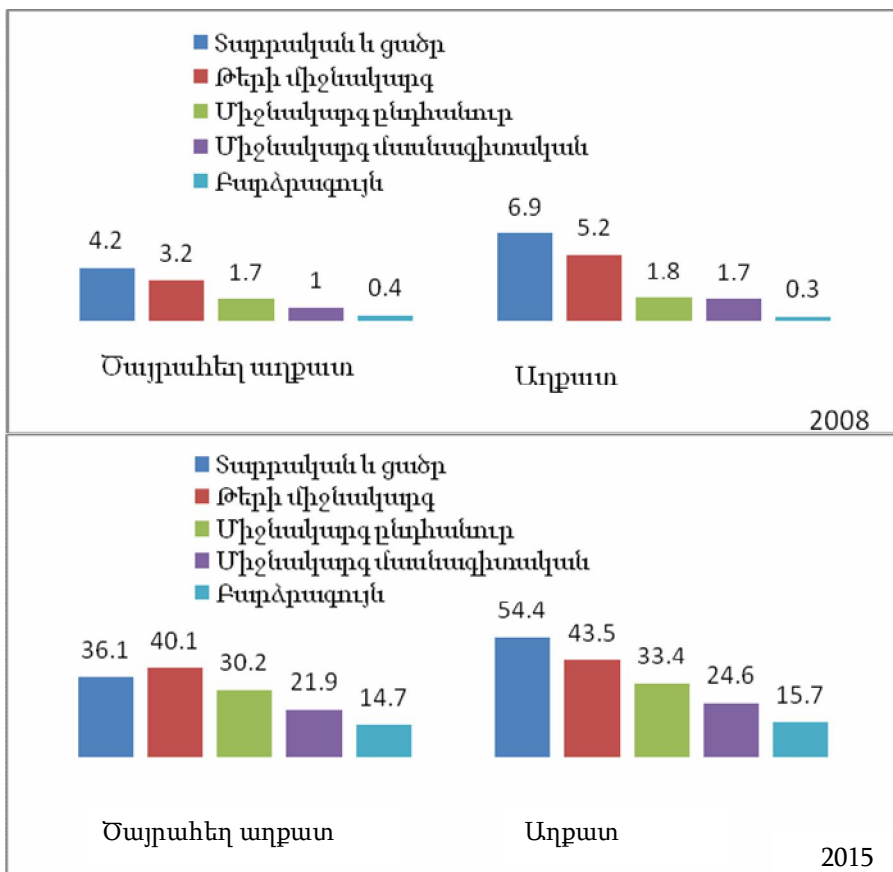
¹ ՏՏԿԱՀ 2008 և 2015թթ. http://www.armstat.am/file/article/poverty_2016a_2.pdf, էջ 55:

Բարձրագույն կրթությամբ անձանց շրջանում այլ կրթության մակարդակ ունեցողների համեմատ ծայրահեղ աղքատության մակարդակն ամենացածրն է ինչպես 2016թ.-ին, այնպես էլ 2008թ.-ին: Միջնակարգ ընդհանուր կրթությամբ անձինք աղքատ բնակչության շրջանում կազմում են ամենամեծ խումբը (51%): 16-ից բարձր տարիքի բնակչության կազմում այս խումբը դժվարությունների է հանդիպում աշխատանք փնտրելիս:

Խոցելիության տեսանկյունից աղքատության առավել բարձր ռիսկի առաջ են կանգնած այն տնային տնտեսությունները, որոնք գլխավորում են կանայք, որոնք մեծ են և ունեն 2 և ավելի երեխաներ, ինչպես նաև տնային տնտեսությունները, որոնք գլխավորում են գործազուրկները, ծերերը, հաշմանդամները և կրթություն չունեցող կամ ցածր մասնագիտական հմտություններ ունեցող անձինք: Կրթամակարդակը, առողջական վիճակի հետ միասին կարելի է համարել այն կարևոր գործոններից, որոնք պայմանավորում են տնային տնտեսության խոցելիության աստիճանը: Աղքատության կրճատման դինամիկան վկայում է, որ այդ կրճատումն առավել նկատելի է եղել Բարձրագույն կամ միջնակարգ մասնագիտական կրթություն ունեցող 16 և բարձր տարիքի անձանց շրջանում: Քանի որ աղքատության պատճառները հիմնականում կապված են տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական գործոնների հետ, աղքատության նվազեցմանն ուղղված ազգային քաղաքականությունները կենտրոնացած են տնտեսական զարգացման վրա՝ նպատակաուղղված լինելով բարձրացնելու բնակչության աղքատ խմբերի կրթության, առողջապահության, սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը, ինչպես նաև բարելավելու իրավիճակն աշխատաշուկայում, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի պայքարել սոցիալական անապահովության և անհավասարության դեմ:

Հատկապես աշխատանքի բացակայության պարագայում մեծանում է աղքատ կամ ծայրահեղ աղքատ լինելու հավանականությունը:

Երբ բնակչության ծայրահեղ աղքատությունը դիտարկվում է ըստ քաղաք-գյուղ բաշխվածության, ծայրահեղ աղքատների մեծ մասը քաղաքաբնակներ են: Նման ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ բնամթերային գյուղատնտեսությունը կարևոր դեր ունի մարդկանց ծայրահեղ աղքատությունից դուրս բերելու գործում: Մակայն, հարկ է նշել, որ գյուղաբնակ աղքատները հիմնականում զբաղված են գյուղատնտեսական գործունեությամբ, իսկ ոչ գյուղատնտեսական գործունեությամբ զբաղված է նրանց միայն շատ չնչին մասը:

Աղբյուր՝ ՏՏԿԱՀ 2008 և 2015թթ.

Գծապատկեր 3. ՀՀ-ում աղքատությունը, ըստ կրթության մակարդակի, 2008 և 2015 թթ. (16 և բարձր տարիքի բնակչություն)

Չնայած մայրաքաղաք Երևանում աղքատության մակարդակն ամենացածրն է երկրում, այն ավելի շատ է տուժել զրոքալ տնտեսական ճգնաժամից, քան Երևանից դուրս, այլ քաղաքային բնակավայրերը:

ՀՀ-ում աղքատության ցուցանիշները 2008 և 2016 թթ.¹

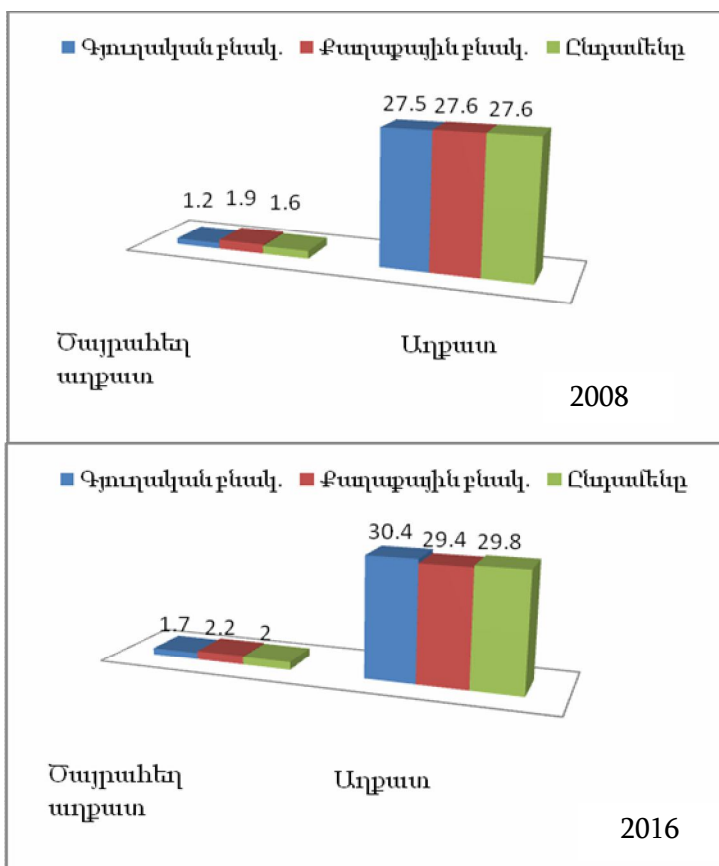
(տոկոսներով)

	2008			2016		
	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Աղքատների %,ընդ. առկա բնակ. մեջ	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Աղքատների %,ընդ. առկա բնակ. մեջ
Քաղաքային բնակ.	1,9	27,6	64,9	2,0	28,8	63,6
Ք. Երևան	1,1	20,1	33,9	1,9	24,9	33,3
Այլ քաղաքներ	2,8	35,8	31,0	2,1	33,2	30,3
Գյուղ. բնակ	1,2	27,5	35,1	1,4	30,4	36,4
Ընդամենը	1,6	27,6	100	1,8	29,4	100

Աղբյուր՝ ՏՏԿԱՀ 2008 և 2016թթ.

Տնտեսական ճգնաժամի տարիներին աղքատության զանգվածային աճի պատճառները, ի տարբերություն խորհրդային ժամանակաշրջանի, տնտեսական բնույթ ունեին և պայմանավորված էին եկամուտների աննախադեպ անկումով: Այդ անկումը, բերելով բնակչության համատարած աղքատացման, կտրուկ ավելացրեց նաև եկամտային անհավասարությունը: Տնտեսական ու էներգետիկ ճգնաժամը և դրանց զուգորդած տրանսպորտային շրջափակումը վատթարացրին բնակչության սոցիալ-տնտեսական և կենցաղային պայմանները՝ դրդելով հարյուր հազարավոր մարդկանց արտագաղթելու՝ օտար երկրներում աշխատանք, համեմատաբար լավ ապրուստ և սոցիալական պաշտպանվածություն որոնելու նպատակով: Աղքատության հաղթահարման տեսակետից կարևոր նախապայման է կայուն բարձր տեմպերով տնտեսական աճի ապահովումը: Տնտեսական աճի խրախուսման քաղաքականության աղքատության կրճատման հետ կապված հիմնական ուղղությունները կհանդիսանան ինքնազբաղվածության և փոքր բիզնեսի խրախուսումը և գործարար միջավայրի բարելավումը: Աղքատության հաղթահարման համար կարևոր նշանակություն ունի պետական կառավարման ոլորտի արդյունավետության բարձրացումը կառավարման բոլոր մակարդակներում, այդ թվում՝ հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակումը և դրանց հետևողական իրականացումը:

¹ http://www.armstat.am/file/article/poverty_2017_a_7.pdf

Աղբյուր՝ ՏՏԿԱՀ 2008 և 2016 թթ.

**Գծապատկեր 4. ՀՀ-ում գյուղական և քաղաքային բնակչության
աղքատության մակարդակը 2008 և 2016 թթ.¹**

¹ http://www.armstat.am/file/article/poverty_2017_a_7.pdf

ԱՂՔԱՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

ԴՈՆԱՐԱ ՀՈՎԻԿԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՄ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի առաջին կարգի տնտեսագետ

Համառոտագիր: Աղքատությունը համաշխարհային հանրության առաջ հառնած կարևորագույն հիմնախնդիրն է: Այն անմիջականորեն ազդում է յուրաքանչյուր մարդու կյանքի այնպիսի հիմնարար բնորոշչների վրա, ինչպիսիք են առողջական վիճակն ու կրթության մակարդակը: Ըստ ՀՀ ԱՎԾ-ի՝ Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը 2017 զեկույցի՝ Հայաստանում աղքատ է բնակչության 29,4%-ը, 1,8 %-ը ծայրահեղ աղքատ է, 8,0%-ը՝ շատ աղքատ (առանց ծայրահեղ աղքատների), իսկ մնացած 19,6%-ը ուղղակի աղքատ է:

Բանալի բառեր. *աղքատություն, բացարձակ և հարաբերական աղքատություն, տնտեսական աճ, սոցիալ-տնտեսական նկարագիր, կրթություն, գյուղական և քաղաքային բնակչություն, տնտեսական ճգնաժամ:*

КАРТИНА БЕДНОСТИ В АРМЕНИИ

ДОНАРА ОВИКОВНА ГРИГОРЯН

экономист первой категории Института экономики им. М. Котаняна НАН РА

Аннотация: Бедность является самым важным вопросом, стоящим перед мировым сообществом. Это напрямую влияет на основные характеристики жизни каждого человека, такие как здоровье и образование. Согласно Национальной статистической службы Армении, докладу 2017 года, социальная картина бедности Армении следующая: 29,4% населения в Армении бедны, 1,8% крайне бедны, 8,0% очень бедны (без крайней нищеты), а остальные 19,6% просто бедные.

Ключевые слова: *Бедность, абсолютная и относительная бедность, экономический рост, социально-экономическое положение, образование, сельское и городское население, экономический кризис.*

POVERTY OVERVIEW IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

DONARA HOVIK GRIGORYAN

First Level Economist, M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Sciences, Republic of Armenia

Abstract: Poverty is the most vital issue that the global community is facing. Poverty directly affects fundamental characteristics of every person's life, such as health and education. According to the Social Snapshot and Poverty in Armenia 2017 Report released by the NSS of the Republic of Armenia on Armenia's social stance and poverty, 29.4% of the population is poor in Armenia, 1.8% is extremely poor, 8.0% is very poor (excluding extreme poverty) and the remaining 19.6% is poor.

Keywords: *Poverty, absolute and relative poverty, economic growth, socio-economic profile, education, rural and urban population, economic crisis.*